

Оксана Нич
(Івано-Франківськ)

ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У СІМ'ЯХ УКРАЇНСЬКИХ ЕМІГРАНТІВ США

У статті окреслено проблеми національного виховання дітей у сім'ях українських емігрантів США. Проаналізовано його зміст, завдання та шляхи реалізації.

Ключові слова: діаспора, національне виховання, США.

Оксана Нич. Проблемы национального воспитания детей в семьях украинских эмигрантов США.

В статье обозначены проблемы национального воспитания детей в семьях украинских эмигрантов США. Проанализированы его содержание, задачи и пути реализации.

Ключевые слова: диаспора, национальное воспитание, США.

Oksana Nych. The problems of ethnic upbringing of children in the families of Ukrainian emigrants of the USA.

The problems of national education of children in the families of Ukrainian immigrants of the U.S.A. are defined in the article. The contents, tasks and ways of using are analyzed.

Key words: Diaspora, national education, the U.S.A.

Сучасний економічний та політичний розвиток, інформаційна та культурна інтеграція неможливі без структурної реформи системи освіти в напрямку впровадження європейських норм і стандартів в освіті, науці і техніці, поширенні власних культурних і науково-технічних здобутків в ЄС.

До пріоритетних напрямів реформування освіти у Державній національній програмі “Освіта (Україна ХХІ ст.)” визнано родинне виховання, адже саме в сім'ї закладаються основи формування особистості. Сім'я ж є першоосновою для забезпечення духовного, економічного та соціального розвитку суспільства. Відповідно до Закону України “Про освіту”, Національної доктрини розвитку освіти у ХХІ ст., інших нормативних освітніх документів трансформаційний процес має базуватися на засадах національної ідеї, зміст якої полягає у збереженні і примноженні національних освітніх традицій.

Наша держава виділяє як пріоритетний напрямок поглиблення контактів і налагодження тісних взаємовідносин з українською еміграцією. Про це, зокрема, свідчать прийняття Верховною Радою України 4 березня 2004 р. Закону України “Про правовий статус закордонних українців”, розробка та реалізація Державної програми “Українська діаспора до 2000 року” та Національної програми “Закордонне українство на період до 2005 року”, підготовка наступної Державної програми співпраці із закордонними українцями на період до 2010. У державному бюджеті України на 2007 р. передбачені кошти на підтримку зарубіжних українців. У Конституцію України включена спеціальна стаття 12, яка проголошує: “Україна дбає про задоволення національно-культурних потреб українців, які проживають за межами держави” [4].

З метою подальшого розвитку національної свідомості українців, які проживають за кордоном, задоволення їх національно-культурних, освітніх, мовних та інформаційних потреб, урахувавши, що за Законом України “Про правовий статус закордонних українців” захист основних прав і свобод людини і громадянина стосовно закордонних українців є невід'ємною частиною зовнішньополітичної діяльності України, відповідно до пункту 3 частини першої статті 106 Конституції України Президент України В.А. Ющенко своїм Указом від 13 жовтня 2006 р. № 875/2006 схвалив “Національну концепцію співпраці із закордонними українцями”. Її метою було “сприяння у створенні необхідних умов для збереження, розвитку та вираження етнічної культурної, мовної та релігійної самобутності українських національних меншин у державах їхнього проживання, налагодженні успішної співпраці українського суспільства із закордонними українцями в різноманітних сферах життя щодо захисту національних, інтелектуальних

і духовних цінностей в Україні й за кордоном, задоволенні національно-культурних і мовних потреб закордонних українців, створенні засад для розвитку і ефективного використання інтелектуального, духовного та фізичного потенціалу нації, а також підвищенні позитивного міжнародного іміджу України. Реалізація Концепції сприятиме залученню закордонних українців до суспільного життя України та ефективному використанню їхнього інтелектуального, духовного і культурного потенціалу в інтересах України і українського суспільства” [8].

Окреслена тенденція розвитку освіти пропагувалася більшістю вченими, педагогами-практиками. Так, психолого-педагогічні проблеми виховання в сім’ї були предметом дослідження таких науковців як І. Бех, Л. Бойко, Л. Драчук, М. Євтух, В. Кравець, Г. Наумчук, Л. Синютка, М. Стельмахович, Т. Троїцький та ін. Важливі аспекти національного виховання висвітлені у працях В. Бондара, І. Підласого, О. Савченко, Б. Ступарика, О. Сухомлинської, М. Чепіль. Водночас проблеми виховання дітей у сім’ях українських емігрантів США залишилися поза увагою дослідників. Тому метою нашої розвідки стало – окреслити проблеми національного виховання дітей у сім’ях українських емігрантів США та шляхи їхнього розв’язання.

Про важливість національної окремішності для кожної людини красномовно писав В. Мацьків у праці “Наші діти і їх виховання”: “... Боже Провидіння, створивши людину, призначило для неї окреме місце на землі, дало їй можливість жити і розвивати свої таланти, дало їй окрему мову, якою вона має послуговуватись та порозуміватися з іншими людьми свого племені, чи свого народу і хвалити Богу премудрість та доброту” [1, с. 44].

Акцентували увагу педагоги і про важливість кожної людини, вихованої в національному дусі для суспільства, адже народ – це окремі особистості, які становитимуть силу тільки тоді, коли житимуть єдиною ідеєю, великим бажанням і любов’ю до своєї нації. Адже сила народу, де б він не був, чи на рідних теренах чи за їх межами, – в його єдності. З цього приводу В. Мацьків писав: “Дитина, яку дав нам Господь, це не тільки наша дитина. Вона є частиною нашого народу, вона має бути нею до кінця свого життя. Вона стане також відповідальною за долю цього народу. Вона матиме обов’язок працювати для нього та боротися за нього” [1, с. 44].

Тому і найважливішим напрямом виховання, особливо за межами рідної держави, В. Мацьків вважав національне, адже саме воно забезпечує збереженню традицій, мови, культури, історії. З цього приводу педагог писав: “... треба також пам’ятати, що наша дитина, є частиною нашої, української спільноти, що в жилах нашої дитини пливе українська кров і що вона має обов’язок взяти на себе відповідальність за дії і долю свого народу. Тому національного виховання не можна в ніякому разі відсувати, чи відкидати. Шляхетні ідеї заціплені в душі малих дітей у їхній ранній молодості, розвинуться в пізніших роках та стануть її правдивою прикрасою” [1, с. 13-14].

Усвідомлюючи причини еміграції, а саме – відсутність національної свідомості великої частини нашого народу, вихованого різними окупантами нашої землі, писали педагоги-емігранти і про пасивність нашої молоді до відродження і примноження власних традицій, про їхні споживчі настрої побудувати в чужому краї багате майбутнє, відцуравшись свого минулого. Небезпеку такого виховання вони вбачали в тому, що більшість наших дітей “... є під чужим, часто, ворожим нам впливом, виховуючись у чужій нам школі, піддається без спротиву тискові чужого оточення” [1, с. 45].

Розуміючи, що надія на відновлення нашої державності лише у підростаючому поколінні, П. Мельничук закликав батьків виховувати своїх дітей в любові до всього рідного. З цього приводу він писав: “... хай наша дитина вже від зарання своїх днів чує лише рідну мову та рідну пісню. Розкажимо їй свої рідні казочки, говорім їй про наш рідний край, про красу рідних сіл, рідних ланів, рідних міст... Заціплюймо в її душу пошану до своїх великих людей та кріпім національну гордість. А коли вона навчиться читати по-рідному, даймо до її рук свою рідну книжку, захопти її до читання. Пішлим її до такої школи, де шанують наше ім’я, де вчать шанувати та любити рідне” [3, с. 45-46]. Суголосно з ним про окреслені тривоги писав і В. Мацьків, акцентуючи увагу на тому, що тільки національне виховання здатне збудувати сильні підвалини під будівлю нашого національного життя-буття, щоб сприяти розвитку української сили і наснаги, адже “... майбутність нашої спільноти буде така, якими будуть наші діти, а діти будуть такими, якими ми їх зможемо виховати” [1, с. 45].

Наприкінці 60-х – на початку 70-х рр. ХХ ст. українська діаспора створила в США розгалужену систему національної освіти та виховання, яка повинна була забезпечувати високий рівень

самосвідомості молодого покоління еміграції, його активну участь в житті української громади та боротьбі за демократію і державну незалежність України.

Вона включала в себе:

- 1) дошкілля – дитячі садочки, світлички, підготовчі класи;
- 2) початкову та середню школу – "Рідні школи" після уроків, українські недільні школи, двомовні державні школи, парафіяльні школи при українських релігійних організаціях;
- 3) вищу школу – отримання дипломів про вищу освіту в галузі українознавства в університетах США, а також вивчення українознавчих дисциплін в університетах США, функціонування курсів підвищення кваліфікації для вчителів – викладачів українознавчих предметів, існування програм здобуття наукових ступенів з українознавства в Українському науковому інституті Гарвардського університету [9, с. 420].

За даними Другого Світового Конгресу Вільних Українців в США в 1967–1973 рр. діяли 34 українські світлички, у яких займалися 500 дітей. Заняття з ними проводили 50 вчителів. Крім того, при греко-католицьких парафіях в цій країні діяли українські дитячі садочки. У 1967 р. в 10 таких садочках займалися майже 700 дітей. У них навчали українських молитов та пісень. Союз українок Америки започаткував проект створення українських Світличок для дітей, які не володіли українською мовою [5, с. 117-118].

У 1965 р. в США були зареєстровані 33 українські школи, в яких навчалися 4192 учнів. Навчальний процес забезпечували 218 учителів. У 1944 р. в Саскачеванському університеті була створена перша в Північній Америці кафедра українознавства. Українська громада США докладала титанічних зусиль для забезпечення викладання українознавчих предметів в університетах країни. Це було пов'язано з тим, що в 40–50-х рр. минулого століття органи влади країни дотримувалися концепції Америки, як "плавильного казана різних культур та народів", і тому заохочували асиміляцію. Ситуація почала змінюватися на краще наприкінці 50–60-х рр. ХХ ст. До кардинальних змін дійшло в 70-і рр. під впливом канадської політики багатокультурності. У 1959 р. українознавчі курси були запроваджені в Пенсільванському університеті та університеті Сіракуз. Роком пізніше викладання двох курсів, пов'язаних з політичною географією України та геополітикою СРСР, розпочалося в Оуїнпїкському коледжі. У Пенсільванському державному університеті українознавчі предмети розпочали викладати в 1963 р. У цьому ж році до цього списку приєднався Іллінойський університет. У 1967 р. українознавчі курси, внаслідок діяльності української громади, започаткував Індіанський університет. 22 січня 1968 р. була створена кафедра історії України в Гарвардському університеті. В 1973 р. розпочалося викладання інших українознавчих дисциплін у новоствореному Українському науковому інституті Гарвардського університету.

Курси з політичної історії та культури України в 60–70-х рр. ХХ ст. викладалися в міському університеті Нью-Йорка, елітних Коледжі острова Стайтен (Нью-Йорк) та Військовому коледжі Нью-Йорка, в Айовському університеті (Огайо), університеті Східного Іллінойсу, Колумбійському, Мічиганському, Міннесотському, Чикагському, Пітсбургському, Коннектикутському, Ніагарському, Ласальському, Рутгерському (Нью-Джерсі) університетах США. У 1980-х рр. значними центрами українського навчання стали університети Колорадо, Огайо та Північно-Західний університет країни [7, с. 190-191].

У 1967 р. під час проведення Світового конгресу вільних українців, відбулася Світова виховно-освітня сесія. Участь у ній взяли понад 300 делегатів – представників організацій української діаспори країн Заходу. Її метою був розгляд ряду аспектів праці Комісії УВС, серед іншого, визначення узгодженого виховного ідеалу та остаточне оформлення освітньо-виховної системи зарубіжних українців. Зазначені питання дискутувалися під час трьох пленарних засідань та роботи семи підкомісій, а саме: релігійного виховання, шкільних справ, правописної практики, світового об'єднання українських педагогів і опікунів "Рідних шкіл", молодіжних організацій, української мови в державних школах і Об'єднання працівників дитячої літератури [5, с. 261].

Результатом роботи Світової виховно-освітньої сесії стало схвалення "Української виховної системи" та "Виховного ідеалу зарубіжного українця", а також створення Світової координаційної виховно-освітньої Ради (СКВОР). СКВОР повинна була стати "своєрідним міністерством для справ освіти й виховання з цілою мережею краєвих і локальних Рад, а "Напрявні УВС" мали б стати дороговказом у її праці". Головою СКВОР у 1968–1970 рр. був Б. Білаш (Канада), в 1971–1977 рр. – професор Є. Жарський (США), в 1978–1983 рр. – Р. Трач (США). Зазначимо,

що структурні підрозділи СКВОР – КВОРи були створені лише в США – голова Я. Рак та Канаді – голова Є. Рослицький. В інших країнах проживання української діаспори з СКВОР співдіяли місцеві шкільні Ради та об'єднання педагогів. Схвалені в загальному, під час засідань Світової виховно-освітньої сесії, проект УВС та дефініція виховного ідеалу українця в діаспорі були доопрацьовані професорами Мирославом Семчишиним та Іваном Головінським та остаточно затверджені на II СКВУ в 1973 р. [6, с. 239].

Виховний ідеал зарубіжного українця повинен був ґрунтуватись на:

- 1) християнській толерантності, як антитезі класової боротьби марксизму-ленінізму;
- 2) морально-етичних принципах, як антитезі течіям діалектичного матеріалізму, атеїзму, нігілізму;
- 3) любові до рідної мови і культурних надбань;
- 4) пошані національної і особистої гідності українців діаспори;
- 5) пошані та толерантності до культур країн поселення [5, с. 237].

Таким чином, формула виховного ідеалу українця в діаспорі виглядала так: “Українець народжений поза межами України – це рівноправний громадянин країни поселення його батьків. Хоча “де юре” і “де факто” він є лояльним громадянином цієї країни, то в духовному і етнічному аспектах він є в першу чергу українцем, пов'язаним історичними вузлами з країною своїх предків. З цією метою він буде в першу чергу зберігати і плекати українську мову, як видимий знак і лучник національної ідентичності. Він доложить усіх зусиль, щоб його особистість і характер розвивалися на основних християнських вартостях і традиціях у протизагу деструктивним течіям діалектичного матеріалізму, класової ненависті й боротьби, нігілізму та анархізму. В ім'я загальнолюдської справедливості і в обороні гідності людини він буде докладати всіх зусиль, щоб українських нарид мав змогу свобідно розвиватися на своїх рідних землях у своїй власній незалежній державі. Щоб допомогти Україні, він доложить усіх зусиль, щоб зберегти сильною українську національно-етнічну субстанцію поза кордонами України” [5, с. 115].

Забезпечити втілення в життя виховного ідеалу зарубіжного українця повинна була Українська виховна система. В її основі лежала національна культура, яка повинна була відігравати провідну роль у виховному процесі. Українська виховна система була націлена на якнайширше охоплення зарубіжних українців та включення їх в національні культурні процеси. Передбачалося, що це призведе до загальноукраїнської національної інтеграції. УВС ґрунтувалася на ідеалістичному світогляді, християнсько-етичних основах та забезпеченні відповідного інтелектуального розвитку молодого покоління еміграції. Вона повинна була підготувати українського патріота, всебічно розвинутого та підготовленого до вимог тогочасного життя та культурного середовища, в якому він проживає [6, с. 240].

Відповідно ставився наголос на національному вихованні – збереженні національної самобутності, засвоєнні української культури, шануванні і продовженні традицій власного народу, що було основою українського патріотичного виховання, вивченні українознавства, яке в майбутньому повинно було допомогти в інформаційній роботі на користь України.

Втілення в життя основних напрямків УВС покладалося на родину, церкву, школу, молодіжні організації діаспори. Батьки повинні були утвердити в дитині почуття етнічної спільноти, її національного походження, не допустити втрати своєї культурної спадщини, яка творила основу національного виховання. Паралельно з національно-культурним повинно було проходити й релігійно-моральне виховання. Батьки повинні були прикладати зусиль для того, щоб їх діти змалку розуміли і практикували принципи християнської етики, а також знали родинні та національні традиції [6, с. 239].

Церква в житті української спільноти, позбавленої власної незалежної держави, повинна була стати перепоною на шляху денационалізації та чинником збереження національної самобутності. Її роль у виховному процесі повинна була полягати у плеканні українських традицій, української культури і мови у школах, які перебували під церковною опікою, у збереженні української духовності, чистоти українських релігійних обрядів, закріпленні української мови у літургійних відправах, активній співдії у виховних процесах спільно з батьками дітей, школою та вихователями [6, с. 243].

Отже, в українських школах діаспори, молодь повинна була не тільки засвоїти найважливішу інформацію з українознавства, але й формувати національний український світогляд на основі української культури. Це було передумовою її подальшої участі в національно-культурній

діяльності. Школа повинна була надати учням певний обсяг знань та виховати їх повноцінними членами національної спільноти, здатними діяти в її інтересах. Тому перед українською громадою ставилося завдання: забезпечити дітей дошкільного і шкільного віку українознавчим навчанням. Обов'язком батьків було відправляти своїх дітей на навчання до українських шкіл. Школи ж у питаннях освітньо-виховної діяльності повинні були постійно взаємодіяти з батьківськими комітетами, церквою та громадськістю [6, с. 245].

Підсумовуючи, зазначимо, що завдяки наполегливим зусиллям української громади США було створено дієву систему національної освіти та виховання, яка сприяла зростанню національної свідомості молодого покоління еміграції, протидії асиміляції, вихованню патріотичної любові до української Батьківщини, усвідомленню себе членами української громади в країнах поселення.

Джерела та література:

1. Мацьків В. Наші діти і їх виховання / Володимир Мацьків. – Філадельфія, 1966. – 57 с.
2. Мельничук П. Християнська родина, батьки і діти / Петро Мельничук. – Мюнхен, 1954. – 172 с.
3. Мельничук П. Якої молоді хоче Бог і Батьківщина / Петро Мельничук. – Мюнхен, 1954. – 102 с.
4. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. – К.: Преса України, 1997. – С. 6.
5. Матеріали Другого Світового Конгресу Вільних Українців. – Торонто; Нью-Йорк; Лондон: Видання Секретаріату Світового Конгресу Вільних Українців, 1986. – С. 117–118.
6. Семчишин М. Напрямки Української виховної системи / Мирослав Семчишин // Матеріали Другого Світового Конгресу Вільних Українців. – Торонто; Нью-Йорк; Лондон, 1986. – С. 239.
7. Pazuniak N. An Overview of Ukrainian Studies in American Institutions of Higher Learning / Natalia Pazuniak // *The Ukrainian Heritage in America*. – New-York, 1991. – P. 190–191.
8. Національна концепція співпраці із закордонними українцями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua>.
9. Недужко Ю. Освітньо-виховні аспекти діяльності української діаспори країн Заходу в контексті боротьби за державну незалежність України (середина 40-х – 80-ті роки ХХ ст.) / Юрій Недужко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.history.org.ua>.